

starrend gewerkt. Dit is logisch verklaarbaar: wederom treedt hier een verschijnsel op, dat parallel loopt aan onze vaderlandse geschiedenis. In de 18de eeuw bleef de maatschappelijke samenstelling van onze Republiek in grote lijnen, zoals zij in de 17de eeuw geweest was, en dit betekende op den duur dat zij verouderde. Zo ook de Hollandse buitenplaats op de klei of het veen.

De nieuwste tijd zou andere denkbeelden brengen, ook op het gebied van het buitenleven. De Romantiek liet de mens niet meer, zoals de 17de eeuw dit deed, verlangen naar een natuur die schoon geacht werd in de eerste plaats omdat zij vruchtdragend was, maar naar een zoeken van de pure, niet aan economische overwegingen gebonden, schoonheid van het landschap. De 19e eeuw prefereerde bossen en heide boven het vruchtbare lage land. Daarmee was de Vechtstreek als buitenplaatsgebied ten dode opgeschreven. Talrijke huizen en tuinen gingen in de tijd van Napoleon en kort daarna te gronde. Niets rest tegenwoordig meer van de voormalige pracht van Retersburg en Vijverhof, van het wijdse Huis ter Meer te Maarssen, van Wallenstein, het Huis te Loenen, Zijdebalen en zo veel andere, eens bekende goederen. De buitens die bleven, stonden niet meer in het centrum van de belangstelling. Voortaan trok de vacatieganger naar de Veluwezoom, het Kleefse of nog verder van huis; de Amsterdamse forens vestigde zich in de Kennemer Duinstreek en het Gooi. De Utrechters kwamen niet aan de weer vrijgekomen Vecht terug; zij genoten nu van de schoonheid der Utrechtse heuvelrug.

Wij behoeven ons relaas echter niet in mineur te eindigen. Want na deze derde periode is het begin van een vierde, het allernieuwste tijdperk, te onderscheiden: dat van de monumentenzorg. Deze sloopt niet meer de historische schoonheid, zoals de 19de eeuw het maar al te vaak gedaan heeft, maar zij probeert te bewaren, hetgeen het voorgeslacht lief was. Onze generatie moge misschien minder belangstelling voor de geschiedenis hebben dan die der Romantiek, zij is — merkwaardige tegenstelling! — in dit opzicht zeker actiever en zal daardoor wellicht meer bereiken.

R. VAN LUTTERVELT.

UTRECHTSCH FOLKLORE

De provincie Utrecht is door haar centrale ligging sterk beïnvloed door de folklore van de haar omringende gewesten.

Het boerenhuis vertegenwoordigt het Saksische type, al of niet vermengd met het Friesche, maar ook het Zuidhollandsche en wijkt niet af van de Geldersche en Zuidhollandsche boerenwoningen.

Even eenvoudig als het boerenhuis is de Utrechtsche boerenwagen, die de kleurige versiering mist, welke men elders in ons

land daarbij kan aantreffen. Hij verschilt niet veel van de Geldersche, maar is minder practisch. Zijn kromme dissel, die het aanspannen bezwaart, zijn hoog onderstel en hooge wielen, die het draaien bemoeilijken, getuigen door hun verouderde constructie van het conservatisme der Utrechtsche boeren.

Een locale dracht wordt nog alleen in eere gehouden te Bunschoten en Spakenburg, beide gelegen in de breede kuststrook van volkskleedij, welke zich langs de voormalige Zuiderzee van Staphorst tot Huizen uitstrekt. Wel dragen in het Sticht oude vrouwen nog de kap of hul, maar deze is gewoonlijk niet van specifiek Utrechtschen vorm. In de omgeving van Utrecht vertoont deze hul nog verschillende wijzigingen, doch ook hier is invloed van Holland en Gelderland onmiskenbaar. Eenige hovenierschen dragen 's winters bij haar kerkgang de schoe-, schoer- of schoudermantel, die ook in Scheveningen en Laren (N.H.) voorkomt.

Doch echt Utrechtsch is blijkbaar het boerengebruik van Sinte Catrijns- of Trijnsmelken: het recht van vrij uitmelken van het melkvee als dit in den nacht van 25 op 26 November nog in de weide loopt. Men treft dit aan in den geheelen Zuidwestelijken hoek van Utrecht, bovendien over een groote uitgestrektheid van Zuid-Holland ten Westen van Gouda, waarover het zich van Utrecht uit mogelijk heeft uitgebreid.

Daarentegen komt het vastelavonden, eigen aan de Vechtstreek, ook elders in ons land voor. Dit is geen vastenavond vieren, maar het houden van gezellige avondbijeenkomsten door Protestansche boeren, waaraan vooral jonge menschen met spelletjes deelnemen.

Van de Schuttersgilden, zoo talrijk in Brabant, Gelderland, Limburg en Zeeland, kent Utrecht er nog één: het Gaesbeecker of Sint Aechtengilde te Soest. Doch dit is thans een rustende schutterij, waarvan de leden eens om de vier jaar samen komen om teerdag te houden van de opbrengst der landerijen, die nu als gildland worden verhuurd.

Het feit, dat de volksgebruiken der kerkelijke feestdagen door plakaten werden bestreden, heeft ten gevolge gehad, dat zij sterk zijn verminderd of uitgeroeid.

Op Palmzondag loopen alleen nog te Scherpenzeel, Veenendaal en Wijk-bij-Duurstede de kinderen rond met een traditioneele „pikhaan” of „haantjepik”, zooals men de palmpaasch daar noemt.

Paaschvuren ontsteekt men nog in enkele dorpen van de provincie, Meivuren te Bunschoten en Spakenburg. Daarentegen kent heel Utrecht het gebruik van Meifluitjes, uit wilgen- en ander hout gesneden, maar het daarbij behoorend liedje wordt nog alleen in het Oosten van het Sticht gezongen.

Van den grooten luister waarmee de beide feestdagen van Sint Maarten te Utrecht werden gevierd, bleef geen spoor bewaard, terwijl in de tweede Sint-Maartensstad, Groningen, 11 November

voor de kinderen, die dan met lichtjes loopen, de grootste feestdag van het jaar is.

Wel trekken op Lampegietersavond (17 September) te Veenendaal groote troepen kinderen rond met uitgesneden kalebassen of lampions, waarin een kaarsje brandt, terwijl de rijpere jeugd verkleed en gemaskerd over straat loopt.

Folkloristische gebruiken van den jongsten tijd zijn de rijpartij der Utrechtsche Studenten op Sint Nicolaas, waarbij wagens allegorische voorstellingen uitbeelden of bestaande toestanden hekelen, en het luiden van de Domtorenklokken op Oudejaarsavond, dat op initiatief van „Oud-Utrecht” in 1930 opnieuw werd ingesteld.

Van gebruiken betreffende het huiselijk leven bleef hier heel weinig bewaard. De kindertjes komen niet meer uit den Munnekenboom van het voormalige Karthuizerklooster aan de Vecht, want deze boom is in 1851 omgehakt. Typische Utrechtsche kinderliedjes en -spelen zijn niet bekend. Een fleurige boerenbruiloftsstoet, waarin alle boeren uit de buurt met hun eigen Utrechtsche boerenwagens meerijden, wordt maar zelden meer gezien. Alleen nog te Renswoude strooit men hierbij voor de kinderen langs den weg bruidsuikers; te Linschoten wordt het bruidspaar zelf met papiersnippers en bloemen bestrooid. Het Sticht kent geen bijzondere begrafenisgebruiken; men zet de klok stil, keert den spiegel om of bedekt hem met een doek, sluit de gordijnen, zooals in ons heele land gebruikelijk is. Alleen Scherpenzeel onderscheidt zich, doordat men daar ook de matten opneemt.

Schaarscher dan elders zijn in Utrecht de resten van het oude heidensche volksgeloof aan aardmannetjes, nekkers en weerwolven, witte wieven, waterwolven en dwaallichten; talrijker daarentegen de verhalen van spoken, spookdieren en spookhuizen. Ook van den duivel, waaraan te Utrecht, de steen aan een ketting op den hoek van Oudegracht en Groote Eligensteeg de herinnering bewaart.

Voor dit overzicht ben ik ten zeerste verplicht aan de voorlichting van Dr. P. J. Meertens, die een studie schreef „Volksleven in het Sticht”, welke nog op de uitgave wacht. Dr. Meertens besluit deze studie met de woorden: „De Utrechtsche folklore is goeddeels nog één vrijwel onontgonnen terrein, en het aantal ontginners is in het Sticht in verhouding kleiner dan in welk ander deel van Noord- en Zuid-Nederland ook. De klacht over geringe medewerking bij onderzoekingen zoowel op folkloristisch als op dialectologisch terrein is vaak aangeheven, maar Utrecht bleef er doof voor”.

En toch is het dringend noodzakelijk dit volkseigene, waarin de cultuurhistorie zich afspiegelt, vast te leggen en zoo mogelijk, doch niet op kunstmatige wijze, in stand te houden, zal het gewest zijn karakter en onafhankelijkheid bewaren.

Dr. C. CATH. v. d. GRAFT.